

**A KUTATÓ- ÉS FEJLESZTŐ INTÉZETEK ÉS A DOKUMENTÁCIÓ
HAZAI HELYZETE
Lomb Frigyes**

Az utolsó évtizedekben, de különösen az utolsó években az alaptudományok, a műszaki tudományok és a technológiai eljárások olyan rohamos fejlődésének vagyunk tanui, hogy mind nagyobb és alig-alig megoldható problémát jelent e területek áttekintése és az elért eredmények kimerítő felhasználása.

Pedig ezzel a fejlődéssel még a legnagyobb ipari országok is csak akkor tudnak lépést tartani, ha nemcsak saját kutatási-, fejlesztési szerveiket növelik és erősítik, hanem szervezeten figyelemmel kísérik a világszerte folyó ezirányú munkálatokat is. Ennek jellemzésére elég megemlíteni, hogy az Egyesült Államokban a nem jelentéktelen kutatási költség 10 %-át a szakirodalom feltárására fordítják.

Nyilvánvaló, hogy a kisebb államoknak viszonylag még nagyobb mértékben kell a műszaki fejlődésről világviszonylatban tájékozódniuk, mint a nagyobb államoknak, amelyek szélesebb körben folytathatnak önálló kutatási és fejlesztési munkákat.

Mindez talán túlságosan ismert és szinte már közhelyszerű megállapítás, ennek ellenére kétségtelen, hogy ezekből a nyilvánvaló tényekből nem vontuk le a kellő következtetéseket és a műszaki tájékoztatás egyik legfontosabb eszközét, a szakirodalmi dokumentációt sem használtuk fel kellőképpen.

Hangsúlyozni kell, hogy a szakirodalmi tájékozódás lehetőségei hazánkban nagy mértékben biztosítva vannak, és ha foglalkozni is kell annak tökéletesítésével, a legfőbb hiányosság abban van, hogy a rendelkezésünkre álló eszközöket nem használjuk ki gazdaságosan.

A kutató- és fejlesztő intézetek igénye a dokumentációval szem-

ben rohamosan nő. Még egy félévszázaddal ezelőtt is a mérnökök a műegyetemi tanulmány befejezése után ismerték annyira szakmájuk egész területét, hogy nagyobb baj nélkül el tudták látni feladatukat anélkül, hogy továbbképzésre feltétlenül szükség lett volna. Ez ma elképzelhetetlen, és még csak közepes szinten sem várható korszerű mérnöki munka folyamatos továbbképzés nélkül. Néhány év alatt egészen új műszaki területek nyílnak meg, amelyek ismerete nélkül a mérnöki munka teljesen helytelen irányokba tolódhat. Gondoljunk csak arra a gyógyszervegyészre, aki nem foglalkoznék az antibiotikumok irodalmával, vagy azzal a távközlési mérnökkel, aki a tranzistorok tulajdonságait nem ismerné. Pedig egy évtizeddel ezelőtt egyetemi tanulmányai során ezekről a témákról nem is hallott.

Mi tehát ma a gyártmányfejlesztő mérnök indokolt dokumentációs igénye? Nyilván ebből a kérdésből kell kiindulni a dokumentációs tevékenység terjedelmének meghatározásakor.

Vizsgáljuk meg a - nem túlzottan szakosított - mérnök igényét, pl. olyanét, aki a villamos törpe forgógépek szerkesztésével és fejlesztésével foglalkozik. /Erősen szakosított az a mérnök lenne, aki pl. csak az egyenáramú törpemotorokkal vagy csak a legkisebb un. miniatűr motorokkal foglalkozik/. - Az ilyen közepesen szakosított mérnöknek el kell olvasnia évente legalább 4-5 szakkönyvet és áttanulmányoznia legalább 30-40 idegen nyelvű szakcikket. Figyelembe kell venni, hogy nemcsak közvetlen motorszerekészítési vagy gyártástechnológiai kérdésekkel kell foglalkoznia, hanem éppen a korszerű fejlesztés érdekében matematikával, rezgéstechnikával, szíjvizsgálattal stb., stb. is. Ahhoz, hogy az irodalomból kiválassza az említett mennyiségű anyagot, legalább tízszeres cimanyagot vagy bibliográfiát, - esetleg könyvet vagy cikket - kell áttanulmányoznia. Kiszámítható, hogy a tájékozódás céljára munkaidejének kb. $1/4 - 1/5$ részét kell a szakirodalomra fordítania. Az a mérnök, aki fejlesztéssel foglalkozik, és ezt az időt nem fordítja arra, hogy a dokumentáció felhasználásával a szakirodalmat tanulmányozza, egy-egy részletkérdésben érhet el eredményt, de előbb-utóbb menthetetlenül lemarad a fejlődésben.

A kutató- és fejlesztő intézetek dokumentációs osztályának döntő jelentőségű feladata a műszaki fejlesztés aktív elősegítése, azaz az említett anyag "előkészítésével" kapcsolatos munkák elvégzése.

Ebben a feladatkörben egyik fontos feladat a sokszor említett "világsszínvonal" konkretizálása. Ismeretes, hogy ennek meghatározása igen bonyolult feladat, mert tisztázni kell a szóbanforgó termék műszaki paramétereit, előállítási költségét, illetve árát, esetleg formai kialakítását stb. A dokumentációs osztálynak a világsszínvonal megállapítása érdekében fel kell kutatnia, hogy nem volt-e ilyen termékből import, /esetleg más termékkel összeépítve/ - megvannak-e valamelyik vállalatnál /külföldi kereskedelemben vagy tervező intézetben/ - a vonatkozó prospektusok és ha nincsenek, meg kell keresni azok beszerzési lehetőségét.

A kutatási-fejlesztési munkák során a külföldi eredményeket a lehető legnagyobb mértékben igénybe kell venni, ezért már a tervek-

szítéskor dokumentumokkal kell elősegíteni azt a műszaki döntést, hogy a kutatásra, illetve fejlesztésre van-e egyáltalában hazai szükség. Ennek az érdekében bibliográfiákat kell összeállítani, szabadalmakat beszerezni, fordításokat készíteni, mintapéldányokat megtekinteni vagy importálni. Miután a feladatok teljesítése hosszabb időt vessz igénybe, - legalább 6 hónappal kell számolni, de esetleg többel is - a dokumentációs osztálynak törekednie kell arra, hogy még a végleges terv megállapítása előtt a várható témákról tájékoztatást kapjon és az anyagot kellő időben állítsa össze.

A dokumentációs osztályoknak gondoskodniuk kell arról is, hogy a megszerzett anyagot saját intézetén kívül is rendelkezésére bocsássa azoknak az intézeteknek és vállalatoknak, amelyeket az feltehetően érdekel. Nem szabad, hogy ezt a tevékenységet szűk vállalati vagy akár iparági szempontok korlátozzák. Ugyanakkor meg kell szerezni a többi hazai kutató-fejlesztő intézetben vagy vállalatnál fellelhető anyagot is.

Másik fontos feladat az elvégzett munka rendszeres dokumentálása. Az osztály feladata, hogy összegyűjtse és rendszerezze azt az anyagot, amely a kutató és fejlesztő osztályok vagy személyek munkájának eredményeként jelentkezik. Egy-egy téma áttekinthető, összefoglalt anyagának - a téma felvetésétől, a műszaki és gazdasági indoklástól kezdve a jelentősebb részeredmények /pl. kísérleti típus/ rögzítésén keresztül egészen a végleges témalezárásig - valamely egységes eleven felépített rendszerben a dokumentációban rendelkezésre kell állnia. Itt tehát ne minden részletmunka leírása legyen együtt, hanem olyan összefoglalás, amelyből a téma műszaki-gazdasági eredménye és alkalmazhatósága látható, lehetőleg a világszinvonallal való összehasonlítással együtt. Előnyös, ha ez a jelentés az érdekesebb fényképeket is tartalmazza.

A kutató-fejlesztő intézetek dokumentációs osztályának egyik, jelenleg még inkább csak perspektivikus feladata a fejlesztési-kutási eredmények gyakorlati megvalósításának követése, sőt előnyös lehet, ha ezzel egyidejűleg a külföldi fejlesztési eredmények és megvalósítások is párhuzamba állíthatók.

A dokumentációs tevékenységet nem szabad csak a szűk vállalati szempontoknak alárendelni, hanem a rendelkezésre álló anyag lehető leg szélesebb népegazdasági hasznosítására kell törekedni.

Az ipar átszervezése újabb lehetőségeket nyújt a dokumentációs osztályok tevékenységének bővítésére. A kialakuló nagyobb egységek ugyanis már lehetővé teszik, hogy a dokumentációs osztályok bővebb személyzettel lássák el a feladatokat és a rendelkezésre álló anyagot szélesebb körben lehessen kihasználni. De módot nyújtanak a dokumentációs osztályok működésének javítására az új, korszerű másolási eljárások /pl. DOKUFO-készülék stb./ is.

Végezetül rá kell mutatni a dokumentációs anyagnak fokozott igénybevételének szükségességére. Ma a kutató és fejlesztő intézetek-

ben a rendelkezésre álló anyagot még messzemenően nem használják fel olyan mértékben, amint az műszakilag és népgazdaságilag indokolt lenne. Az aktuális kérdések pillanatnyi megoldásának sürgőssége gyakran megakadályozza a perspektivikus munkát és a széleskörű dokumentációs anyag felhasználását. E téren a műszaki fejlesztés érdekében jelentős fordulatot kell elérni, és ehhez a munkához a dokumentációs osztályok legjobban akkor járulnak hozzá, ha az anyagot minél szélesebb körben és minél nagyobb szakmai gondossággal állítják össze.

.... □
□

Az OMKDK ez évben is megjelenteti módszertani kiadványsorozatát, melynek egyes kötetei a szak-könyvtári és dokumentációs munka elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkoznak összefoglaló jellegű tanulmányok formájában.

A sorozatnak 1963-ban előreláthatólag az alábbi kötetei jelennek meg:

1. Hell György – Kiefer Ferenc – Sipőczy Győző:
A gépi fordítás elméleti- és gyakorlati kérdései.
2. Csendes Béla: A dokumentáció gazdaságossága.
3. Balázs Sándor: Dokumentációs fogalomgyűjtemény /thesaurus/.
4. Orosz Gábor: Egysoros lyukkártyák jelkulcsrendszere.
5. Szepesváry Tamás – Terebessy Ákos: Tárgyszókészítés, indexelés.

Az esetleges változtatás jogát az OMKDK fenntartja.

Az 5 szám előfizetési ára összesen: 100,- Ft.

A sorozat megrendelhető az OMKDK módszertani osztályán /Budapest, VIII. Múzeum u. 17./

Az előfizetési díjat az 1963. 1. szám kézhezvétele után kell csekkszámlákra befizetni.